

ลักษณะต่าง ๆ แล้ว พระสงฆ์ ถวายอนุโมทนา
เวลา ๒ ทุ่มเศษ เล็ก ๆ กลั้ว สู่ พระบรม
มหาราชวัง

พระประวัติ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมสมเด็จพระปาวเรศวริยา ลงกรณ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระ
ปาวเรศวริยา ลงกรณ์ บวรวิชัย สิริขันธ์ ปิยะ
พรหม จรรย์ธรรมวรยศ ปฏิบัติ สุตห คณนายก
ธรรมนิติ สำนึก ปวริยยะ บรรพชิต สรรพธรรมิก
กิจโกศล สิวิมล ปรีชา ปัญญา อรรถ มหาสม
ณทม บรมพงษาธิบดี จักร กิร บรมนารถ
มหาเสนาบดี อภิเษก วรวง กูร ปรมิทร
ขัตติทร ราชย์ โท ปรัชยาจารย์ มโศ พาร เมตยา
ภิชยา ไศรย ไทร ปัญญ ไทร กลา โภคส เอย
ปกต เสวตร นัตร์ ศิริ วิต โน ปลักษณ มหาสม
ณตมาภิเศกกาภิสิต ปรมุกฤษฐ สมณ ศักติ
ชำระ มหาสงฆ ปรีชาเยก พุทธศาสนกิลก
โลกตม มหาบัณฑิตย สุนทร วิจิตร ปฏิภาณ
ไวยัติยญาณ มหากระวี พุทธาภิ ศิริรัตน ไทร
คุณารักษ์ เอกอรรถมหา อมาคาริย รัตน สยา
มาภิ โลกยปฏิพัทธ พุทธ ปริสัยยเนตร สมณ
คณิน ทราชีเบศร สกลพุทธ จักโร ปการกิจ สฤษดิ์
ศุภการ มหาปาโมกษประธาน วโรตม บรม
นารถ ขัตติร เป็น พระ โอรส ที่ ๑๘ ใน กรมพระ
ราช วัง ขวร มหาเสนาบดี ปรีชา ประสพธรรมวัน
พฤหัสดี เดือนสิบ ขึ้นหกค่ำ ปีเมษ เอกคัก
จุลศักราช ๑๑๗๑ ตรงกับวันที่ ๑๔ กันยายน
รัตน โกสินทร์ศก ๑๘ เวลา ๔ ทุ่มเศษ ซึ่งเป็น
วันเริ่มสวดมนต์ ทั้งพระราชพิธีบรมราชาภิเศก
ไฟ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย พระ
ราชทาน พระนามว่า พระองค์เจ้าฤกษ์ เมื่อกรม
พระราชวังบวรสถานมงคล ได้รับพระราชม
ทาน อุปราชาภิเศก เสด็จพระราชสมภพแล้ว
ท่านได้ทรง พระยศอย่าง พระองค์เจ้า ใน พระ
ราชวัง ขวร ได้รับพระ วังตาม เป็ย สลัก
ขั้ว ๕ ขั้ว หนึ่ง เงินเดือน ๓๐๐ ตำลึง ๓๐ เมื่อ
กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ทิ้งคอกแล้ว
ได้เสด็จ มา อยู่ใน พระราชวังหลวง ด้วย สมเด็จ
พระเจ้าอัยยิกาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพวดี
ซึ่ง เป็ย สมเด็จ พระเจ้าน้องนางเธอ ในเวลา
นั้น บาง คราว เพราะ น้อย เจ้าจอมมารดา
ของท่าน ได้เคย เป็ย ขั้ว หลวง ของ สมเด็จ พระ
เจ้าอัยยิกาเธอ พระ องค์นั้น มา แต่ก่อน สมเด็จ
พระเจ้าอัยยิกาเธอ พระ องค์นั้น ได้ทรงนำท่าน
ไปถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
แต่ครั้ง ยัง ทรง พระเยาว์ อยู่ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึง ได้ ทรง
คุ้นเคยกับท่าน เป็ย อย่าง ยิ่ง เมื่อเสด็จ มา อยู่
พระราชวังหลวง นั้น ท่าน ได้รับ พระราชทาน
เป็ย สลัก ขั้ว ๕ ขั้ว หนึ่ง รวม เป็ย ขั้ว
สอง ซึ่ง เมื่อ เป็ย เป็ย จิตวาศ กุลศักราช ๑๑๘๔
ทรงผนวช เป็ย สามเณร เสด็จ อยู่ วัดมหาธาตุ
สมเด็จ พระสังฆราช (นี้) เป็ย พระอุปัชฌาย
ได้ทรงเรียนมูลกัจจายน ใน สำนักพระญาณ
สมโพธิ (รอด) เจ้าฟ้าชำนาญ ได้ ไล่ สุตร มูล
ไน ที่ ประชุม อาจารย์ ที่ พระราชวังเดิม ใน
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ครั้ง
ยัง ก้าว พระยศ เป็ย พระเจ้าลูกยาเธอ อยู่ ทรง
ผนวช เป็ย สามเณร ได้ ๔ พรรษา ถึง แผ่นดิน
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชวร
พระโรคทรพิษ ลาผนวช ออก มา รักษา

พระองค์หายแล้ว กรมพระราชวังบวรมหา
 ศักดิ์พลเอกฯ โปรดให้ทรงผนวชเป็นสามเณร
 ที่พระบวรราชวังอีกครั้งหนึ่ง ทรงผนวชมา
 จนถึงปลุกเสกศก จุลศักราช ๑๑๙๑ กระบ
 กาศนต์ ทรงผนวชเป็นภิกษุ พระบาทสมเด็จพระ
 พระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ลาผนวช
 ออกมาสมโภช แลแต่พร้อมด้วย สมเด็จพระ
 เจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอาภรณ์ ซึ่งเป็นสมเด็จพระ
 พระเจ้าน้องยาเธอ ที่ทรงผนวชเป็นสามเณร
 ในเวลานั้น ในการทรงผนวชเป็นภิกษุนั้น
 สมเด็จพระสังฆราช (ก่อน) เปนพระอุปัชฌายะ
 สมเด็จพระเจ้าโยชกาเรช กรมสมเด็จพระ
 ยมมานุชิตินโรส แล พระวิเชียรวิจิตรวิ
 มหาชาติ เปนพระกรรมวาจาจารย์ แล
 อนุสาวนาจารย์ ภายหลังได้ทรงอุปสมบท
 ในที่เดิม เพื่อเป็นการนี้อีกครั้งหนึ่ง พระ
 สุเมธจารย์ (พุทธะวงษ์) เปนพระอุปัชฌายะ
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เปน
 พระกรรมวาจาจารย์ ทรงศึกษาพระปริยัติ
 ธรรม ในสำนักพระวิเชียรปรีชา (ภู่) เจ้ากรม
 ราชบัณฑิตย์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ทรงสถิตในสมณศักดิ์ ที่พระราช
 คณะแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
 อยู่หัว พระราชทานตาลปัตรพนดาคัทธก์ เลื่อม
 สำหรับยศปรีชา ที่พระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอยู่แต่เดิม ให้ท่าน
 ทรงสืบมา พระราชทานนิตยภัตรเดือนละสอง
 ตำลึง เมื่อยังคงอยู่ศก จุลศักราช ๑๑๙๘
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
 มาประทับวัดบวรนิเวศวิหาร ท่านได้ตามเสด็จ
 มาอยู่ด้วย ในพรรษาเอกศก จุลศักราช ๑๒๑๑

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
 พระกรุณาโปรดให้ตั้งวงสมณศักดิ์ ที่พระราช
 คณะ ได้รับพระราชทานตาลปัตร แฉกถมยบัตร
 แลเครื่องยศ สำหรับพระราชคณะพร้อมทุก
 อย่าง พระราชทานนิตยภัตรเดือนละ ๓ ตำลึง
 ตั้งถานานุกรมได้สองรูป คือ พระปลัด ๑ พระ
 สมณะ ๑ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัว คงได้รับพระราชทานเบี้ยหวัด
 ปีละสองชั่งตามเดิม ในแผ่นดินพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฌบิ กนุ คริศก
 จุลศักราช ๑๒๑๓ ทรงพระมหากรุณาโปรด
 สถาปนาขึ้นเป็นพระองค์เจ้ากำแพงเมือง มีพระ
 นามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระเจ้า
 อรรณวชัย กรมหมื่นบวรวิชัยสิทธิ์ พันธุ
 ษย์พรหมจรรย์ ธรรมวรยศ ปฐมศีลทุก คณะ
 นายก พุทธสาสน์คิลกบวรวิชัยบวรพชิต สรรพ
 ธรรมิกกิจ โภคส สุมิตปรีชา ปัญญาอรรค
 มหาสมณคุณ บรมเพ็ชร เล่ห์สถิตฉวี
 บวรนิเวศราชวรวิหาร พระอารามหลวง เปน
 เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุติ กนิาย พระราชทาน
 ตาลปัตร แฉกพนดาคัทธก์ เลื่อม ๑ ตาลปัตร
 แฉกงา ๑ แลเครื่องยศถมยบัตร สำหรับ
 พระองค์เจ้าต่างกรม มีพานพระศรีเต้าน้ำ
 แลขั้วพระโขนงเป็นต้น พระราชทานนิตยภัตร
 เดือนละห้าตำลึง เบี้ยหวัดขึ้นเป็นปีละ ๑๐ ชั่ง
 ๑๒ ชั่ง ๑๕ ชั่ง โดยลำดับ ตั้งถานานุกรม
 ได้ ๑๑ รูป คือ พระครูมหาญาณชโยดม บุด
 คิลก โลภย ประสาทนุบาล มหาเถรานุฐาน
 กิจการี คณะชยภิกษุรัตนสุนทรคณากาจารย์
 พระครูปลัดชวา มีนิตยภัตรเดือนละสอง
 ตำลึง ภายหลังขึ้นเป็นเดือนละสามตำลึง ๑

พระ ครุ จา น นาย ก ตรี บัญ ฌ ราน รั กษ์ คณะ
 กิจ พิทักษ์ ชวะ วา ทน กิจ กาวี คณะ สัต วิ โส ช ก
 จาร ย์ พระ ครุ ปลั ก ซ้าย มี นิตย ภั ตร์ เกี อ น
 ละ คำ ลัง กิ่ง ๑ พระ ครุ ปรี ต โท ศ ล มี นิตย ภั ตร์
 เกี อ น ละ คำ ลัง กิ่ง ๑ พระ ครุ พุ ทธะ มน ต ปรี ชา
 มี นิตย ภั ตร์ เกี อ น ละ คำ ลัง กิ่ง ๑ พระ ครุ
 วิ นัย ชร ๑ พระ ครุ วิ นัย ชร ร ม ๑ พระ ครุ อเน ก สธา
 วัน ๑ พระ ครุ อนัน ต ประ กาศ ภาย หลัง
 เปลี่ ย น เป็น พระ ครุ อนัน ต นิ นนา ท ๑ พระ ครุ สังฆ
 บรียา ล ๑ พระ ครุ สม ห์ ๑ พระ ครุ โย ภู ก ๑ ใน
 เวลา พระ บาท สม เติ ้ พระ เจ้ ำ อยู่ ทิว ทรง ผนวช
 เป็น สาม เณร ใ้ ทรง ถือ อ ยี่ ช ฌาย แล เสิ ้ ัง
 อยู่ ใน สำ น ก พระ องค์ ทาน ที่ วั ต ขวร นิเวศ
 วิหาร ทาน ไ้ ทรง แนะ นำ ใ้ ทรง ปฏิยั ต
 ใน ชร ร ม วิ นัย แล ใ้ ทรง คี ฌยา ใน วิ ทยา ขาง ลัง
 มิ โช ย ติ ศาส ตร เป็น คณ ใน แณ น ทิน ปั ตย ษั น์
 พระ บาท สม เติ ้ พระ เจ้ ำ อยู่ ทิว ทรง ผนวช
 เป็น พระ ภิกขุ ใ้ ทรง ถือ อ ยี่ ช ฌาย ใน สำ น ก
 พระ องค์ ทาน อี ก ทาน ไ้ เสิ ้ ัง เข้า ไป ประทับ
 แรม ใน พระ พุ ทธะ รั ต น สธา น มณ ฑิ รา ราม
 ใน พระ บร ม มหา รา ช วั ง ถวาย โอวาท ใน ทาง
 ชร ร ม วิ นัย จน ทั ล อ ก กาล ทรง ผนวช เมื่อ ย
 ๑๒ ๓๖ ๓๖ ๓๖ ทรง พระ มหา กรณา
 โป ร ต สธา ปนา เติ ฌ น เป็น กรม พระ ใ้ มี
 พระ เกี ยร ติ ย ศ เติ ฌ พระ องค์ เจ้ ำ ท่าง กรม
 ผู้ ใ้ ใหญ่ ใน พระ บร ม มหา รา ช วั ง เติ ฌ คณ พระ นาม
 แล สร้อย พระ นาม ตาม จาร ึก ใน พระ ส พ ร ร ด
 บั ต ร ว่า พระ เจ้ ำ บร ม วงษ์ เช อ กรม พระ ปว เรศ
 วรียา ล ะ กร ณ ขวร วั ง ษ สร้อย พัน ษั บั ย พรหม
 จร ย์ ชร ร ม วร ย ต ปฏิยั ตี ส ทธะ คณะ นาย ก
 พุ ทธะ สธา ส น คี ล ก ขวร ย ะ บร ร พ ชี ต สร ร พ
 ชร ร ม กิจ โท ศ ล สวิ มล ปรี ชา บั ญ ญา อร ร ต

อนาคาเรียรัต ไนคม พุทธะ วราคม ไทรกล่ากส
 โลภาค ประมินทร มหาราชสีโตปชชาจารย์
 มโหฬาร เมตยาภิทยา ไครย พุทธาภิศรี รัตน
 ไทร คุณาวรภัย อุกฤษฐศักดิ์ สกลสังฆปาโมกษ
 ประ ชา นา ชี บคินทร มตา สมณ ะ เณิ นทร วโร กม
 บร ม บพิ ตร พระ รา ช ทาน พาน พระ ศรี
 บั วน พระ โย ภู ชัน สร ง พระ ภั ก ฎ ร์ กระ แล
 นิตย ภั ตร์ เกี อ น ละ สิบ คำ ลัง เป็ ย หวั คี ษั ละ
 สาม สิบ ชั ้ง เมื่อ รั ต น โท ส ิ น ทร ์ ศั ก์ ๑๑๐ ทรง
 พระ รา ช ทา วั ตี ว่า พระ เจ้ ำ บร ม วงษ์ เช อ กรม พระ
 ปว เรศ วรียา ล ะ กร ณ ทรง เจริ ญ พระ ชน มา ย
 ใ้ มี พระ บร ม วงษ์ นาวงษ์ พระ องค์ ไค ใน พระ
 บร ม รา ช ะ กร ณ อี น ใ้ ที่ สร ง สิบ ไป แล วั ก ติ
 ยั ัง คำ รง อยู่ ก ติ ที่ จะ มี พระ ชน ม โย เติ ฌ ม ถึง
 แล เป็น พระ บร ม รา ช ี ช ฌาย ใ้ ทรง ฌ คณ
 ชร ร ม เป็น ที่ นั บ ถือ ของ อเน ก ชน นิ กร ทั้ง คุ ล ทั ส ์
 แล บร ร พ ชี ต ทิว ทน ำ ส ม ค วร ที่ จะ คำ รง ใน พระ
 เกี ยร ติ ย ศ อี น ยั ัง ใ้ ใหญ่ ไ้ ใ้ ทรง พระ มหา กรณา
 โป ร ต ั ้ง พระ รา ช พิ ธิ มหา สมณ ุ ต มา ภิ เศ ก
 เติ ฌ พระ เกี ยร ติ ย ศ ัน เป็น กรม สม เติ ้ พระ มี
 พระ นาม ตาม กล่าว มา แล วั ใน เช อ ง คณ พระ
 รา ช ทาน เสิ ้ วั ต ร ฉั ต ร ทั ำ ชัน แล ทั ล ษั ต ร แณ ก
 ุ พิน ทั ค ทั ค ร ร ง บั ก ฎ รา มหา สมณ ุ ต มา ภิ เศ ก
 พาน พระ ศรี พระ เต้ ำ น ำ บั วน พระ โย ภู ทอ ง ขาว
 ชั ้ง เป็น เศ ร็ อ ง รา ช ป โภ ก แล พระ วอ ษ ่อ พ ำ
 เริ ๑ พระ ทั น ั ้ง ศรี เป็น พระ เกี ยร ติ ย ศ พระ รา ช
 ทาน นิตย ภั ตร์ เป็น ย ศ ขชา เกี อ น ละ ๑๒ คำ ลัง
 เป็ ย หวั คี ษั ละ ๓๕ ชั ้ง เติ ฌ ฌาน น กรม ษั น อี ก
 ๔ ร ป คือ พระ ครุ สังฆ ก ร ร มา น โย ก ๑ พระ ครุ
 วรา โภ ก สังฆ ก ิ ๑ สร ง ุ ษ ัน มี นิตย ภั ตร์
 เกี อ น ละ ๒ คำ ลัง พระ ครุ ุ ทา ป ฌาน กิจ ๑

พระศรีพิพิธภักดี วิภาชน์ ๑ สองรูปนี้ มี
 นิตยภัตร เดือนละ คำสั่ง กิ่ง รวมเป็น ๑๕ รูป
 เพิ่ม นิตยภัตร พระครู ปลัด จุลานุนายก เป็น
 เดือนละ สาม คำสั่ง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
 สมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ได้เป็นพระ
 บรมราชาธิบดีขยาย แลเป็นพระอุปัชฌาย์ของ
 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช กรมพระราชวัง
 เจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ในพระบรม
 ราชตระกูลนี้ แลเจ้าประเทศราช ข้าราชการ
 เป็นอันมาก ทรงคุณธรรมเป็นที่นับถือ ของ
 ประชมนานทั่วไป

วันที่ ๑๓ กันยายน รัตนโกสินทร์ ๒๑๑
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปวเรศว
 วริยาลงกรณ์ ทรงพระประชวร พระโรคชรา
 ไม่ไป พระบิณฑกหนัก แลได้ทรงสนว เหนิง ๆ
 หมั้นคุณ แพทย์พิทยากรรม ถวายพระโอสถ
 แก้กินยา ส่งไปเป็นคราว ๆ ถวายยาที่
 หายไปพระบิณฑกไม่ วันที่ ๑๗ ทรงพระอาเจียร
 เสวยพระอาหาร ไม่ใคร่ได้ ประทมไม่ใคร่หลับ
 วันที่ ๑๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระ
 ราชดำเนินเยี่ยมประชวร ทรงพระกรุณาโปรด
 พระราชทาน พระยาอมรศาสตร์ ประสิทธิ์ศิลป์
 หลวงโรคนิทาน หมั้นคุณ แพทย์พิทยากรรม
 หมอชยา หลวงราชโช วาต หมั้นสรรพชาติ
 วาโย หมั้นพิทักษ์ภบาลหมอนวค วันที่ ๒๑
 มีพระอาการ ร้อนแลเสียด หมอถวายพระโอสถ
 แลถวายอยู่จนระงับเป็นคราว ๆ พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม
 ประชวรอีกคราวหนึ่ง ในวันนี้ แลวันอุโบสถ
 ท่านมีพระประสงค์จะเสด็จไปทำอุโบสถ ที่
 พระอุโบสถ เพราะตั้งแต่ทรงผนวชมา ได้เคย
 ทรงทำอุโบสถมาทุก วันอุโบสถ ไม่เคยขาดเลย

แม้ประชวร จะ ทรงพระดำเนินไปไม่ได้ ก็
 โปรดให้เชิญเสด็จไป แม้ในคราวนี้ ก็
 โปรดให้เชิญเสด็จไปเหมือนเช่นนั้น พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเกรงว่า ถ้าเสด็จ
 ไป พระโรคจะกำเริบมากขึ้น จึงทรง
 พระราชอุทิศ ที่บริเวณในพระตำหนักนั้น เป็น
 วิสังคามสีมา เพื่อสงฆ์จะได้ประชุม
 ทำอุโบสถในที่นั้น ให้เป็นการสมพระ
 ประสงค์ของท่าน แลไม่ต้องเชิญเสด็จ
 ท่านไป ถึงพระอุโบสถ วันที่ ๒๓ ไปพระบิณฑก
 หนัก ครั้งหนึ่ง วันที่ ๒๔ ไปพระบิณฑก
 หนัก ครั้ง เดียว พระอาการน้อยลง มีพระ
 อาการอ่อนเปลี้ย ถอยพระกำลัง วันที่ ๒๕ เสวย
 พระกระยาไม่ได้อีก ได้แต่ผลไม้ แลยาก
 ประทมไม่หลับ วันที่ ๒๘ กันยายน มีพระ
 อาการอ่อน แลระหาย เวลาสามยามเศษ
 ไปพระบิณฑกหนัก ครั้งหนึ่งแล้ว ทรงหอบ
 มาจนถึงเวลา ๑๑ ทุ่ม กับ ๓ นาที สิ้นพระ
 ชนม์ พระชนมายุได้ ๘๓ ปี กับ ๑๓ วัน
 ทรงผนวชเป็นภิกษุได้ ๖๔ พรรษา ดำรง
 พระเกียรติยศในที่เจ้าคณะใหญ่ ฝ่ายธรรม
 ยศิกนิกายได้ ๔๒ ปี สถิตในมหาสมณุตตมา
 ภิเศกได้ ๑๑ เดือน

พระประวัติพระเจ้านั่งนางเชอ

พระองค์เจ้าบรรพตเบญจมา

พระเจ้านั่งนางเชอ พระองค์เจ้าบรรพต
 เบญจมา เป็นพระเจ้าลูกเธอที่ ๕๕ ในพระ
 บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีกำหนด
 สมัยกาลประสูติ ณวัน ๓ เดือน ๑๒ ขึ้น ๓ ค่ำ